

ELEŞTİREL ELEŞTİRİNİN ELEŞTİRİSİ

DR. ÖĞRETİM ÜYESİ GİRAYALP KARAKUŞ

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz

ELEŞTİREL ELEŞTİRİNİN ELEŞTİRİSİ
DR. ÖĞRETİM ÜYESİ GİRAYALP KARAKUŞ

Kitap Editörü: Ertan Akkaş

Kapak ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak
©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.

2021 Mart, Ankara

ISBN No:

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

Baskı:

Tarcan Matbaacılık Yayın. San.

Sertifika No: 47663

İvedik köy mah. İvedik cad. No: 417/ A

Yenimahalle/ANKARA

Tel: (0312) 384 34 35

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay/Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

*Yolun Düşerse Kıyıya Bir Gün,
Dalgalara Göğüs Gerenleri Hatırla*

PIERRE-JEAN DE BERANGER

Girayalp Karakuş, 24.03.1989 tarihinde Kırıkkale’de doğmuştur. Kocaeli Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi’nde lisansını, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi’nde Cumhuriyet Tarihi alanında yüksek lisansını, yine Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi’nde “Türkiye-Azerbaycan İlişkileri ve İran (1991-2003) başlıklı teziyle doktorasını tamamladı. Ayrıca Anadolu Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nü bitirmiştir. Karakuş şuan Amasya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nde Doktor Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Çalışmaları, İran-Azerbaycan sosyo-ekonomik tarihi, T.C. siyasi tarihi, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve cumhuriyet tarihi üzerinedir.

Güzellikleri hak eden sevgili öğrencilerim için...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
GİRİŞ	11
Batı Demokrasisi'nin Kapitalist Ekonomi Yapısı	17
Burjuva Demokrasisi	28
Demokrasi Daha Ötesini Arzulamaktır	33
Politik Kültür	36
Dünya Ticaretindeki Değişimin Osmanlı Ekonomik Sistemine Olumsuz Etkileri	44
Cumhuriyetin İlk Yılları Politik Basın	50
Cumhuriyetin İlk Yıllarında Magazinsel Basın	52
Kapitalist Ekonomik Sistemin Tek Yönlü Toplum İnşası	56
Doğa ve İnsan-Üretim-Tüketim İlişkileri	60
Emperyalizm, Neo-Osmanlılık, Genç Cumhuriyet	61
Demokrasiziz Demokrasi Sorgulaması	67
Endüstri 4. 0 Projesi ve Belirsizliklerin Artması	75
Kadın Sorunu ve Siyasal İslamcı Kadın Hareketi	77
Politik Toplumdan Sivil Topluma Geçiş ve Z Kuşağı	83
ABD Dış Politikasını Nasıl Pişirir?	85
Atatürk-Batıcılık ve Türkiye'ye Tehdit Nereden Geliyor?	87
Avrupa Birliği mi Finans Kapital Hegemonyası mı?	88
SONUÇ	93
KAYNAKÇA	99

ÖNSÖZ

Çalışmanın başlığı Marx ve Engels'in Genç Hegelciler'e karşı sarf ettikleri alaycı sözden alınmış olup, bu çalışmayı kaleme almamın sebebi, öğrencilerime verdiğim "Sömürgecilik Tarihi" ve ileriki tarihlerde bir aksilik çıkmazsa anlatacağım "Siyaset Bilimine Giriş" dersi için bir el kitabı olmasıdır. Hazırlanan çalışmadan herhangi bir maddi gelirim olmadığımı ve etik bulmadığım için telif hakkı talep etmediğimi belirtmek isterim. *Telif hakkı istememin nedeni ise amacımın kâr etmekten ziyade düşüncelerimin insanlara ulaşabilmesini sağlamaktır. Marx, Das Kapital'i yazıp bitirdiğinde satıştan elde ettiği parayı şöyle ifade etmişti: "Kitabımı yazarken içtiğim tütünün maliyetini bile karşılamamıştır."* Sözkonusu sorunsalda *espri de tam* olarak buradadır. Amacımız ticaret değil insanlığa güzel bir şeyler verebilmektir. Özellikle Z Kuşağı'nın gözlerinde ışık görmem beni bu çalışma için motive etti. Dünya meseleleri üzerine düşünmenin boşa zaman harcama inancı, neo-liberal sistemin popüler kültür vasıtasıyla gençlere aşıladığı safsatalardan biridir. Kendini halkına adanmış aydınların görevi ise insanlara güzellikleri anlatabilmesidir. Çünkü bir aydın-sanatçı: *Halkı ile mücadele eder ama ona küsmez.* Bu sözü adını hatırlayamadığım bir gazetedeki röportajdan okumuştum. Genç bir akademisyen olarak geriye baktığımda, "Keşke daha fazlasını yapabilseydim." demek için elimden geleni yapmaktayım. Bu kitabı yazarken geçen süreçte bazı gerçek düşüncelerimi yazamadım. Çünkü yazdığım makaleler veya kitaplarda çeşitli baskılara maruz kaldım (Bazı dergilerin yayın politikalarına ters düşüncelerim olduğu için makalem reddedildi ya da dergi editörle-

rinin istediği şekilde yazmam gerekti. Defalarca dergi hakemlerinden hakaretlere maruz kaldığım da olmuştur. Bunları yapanlar ise sözde *bilim insanı*).

“Umarım bir gün Türkiye’de de gerçek bir bilimsel ve demokratik ortam olur.”

GİRİŞ

Demokrasi kavramını liberal değerlerin oluşturduğu iddia edilir. Bu değerlere en büyük katkının iktisat alanında yapılan liberal çalışmalar olduğu da pervasızca savunulur. Klasik liberal düşüncenin en önemli sloganı ise “Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler”dir. Liberal düşüncenin gerçek özünü bireyci değerler oluşturduğu için “toplum,” halk” ve devlet” gibi organizasyonlar bireysel amaçlar doğrultusunda birer araçtır. Liberalizm, 17. ve 19. yüzyıl arasında gelişen siyasal düzen kavramıdır. David Hume, Adam Smith, Edmund Burke düzenin temsilcileridir. Liberal siyasi teori, ekonominin gelişmesiyle insan hakları, sosyal sözleşme ve anayasacılık gibi insanlığın çıkarına olacak değerlerin gelişeceğini savunur; fakat burada Lenin’in söylediği gibi, “*Hangi sınıf için demokrasi?*” lafını söylemekte fayda vardır. Bu liberal düşünüş, Batı düşünürlerinin beslediği Antik Çağ felsefesi ve özellikle Stoacı felsefeye dayanmaktadır. Batı’nın tabi hukuk düşüncesi, “akıl” ve “insan doğası”dır. Tabi hukuk, ihtiyaçlar doğrultusunda Hobbes, Locke ve Rousseau gibi düşünürler, sosyal sözleşme ve anayasacılık ile Batı’nın katı sosyal sınıf ayırımına karşı iktidar gücüne yönelik itaat yükümlülüğünü dengelemek istemişlerdir. Hobbes, sosyal sözleşme varsayımını mutlakiyetçi bir devleti haklı göstermek için kullanmış ve vatandaşların sözleşme ile güvenlik uğruna haklarından vazgeçerek devletin mutlak otoritesini kabul ettiklerini ileri sürmüştür.¹

¹ İlkey Sunar, *Düşüce ve Toplum*, Birey Yayınları, Ankara, 1986, s. 78, 80

Gerçi liberal düşünürlerin hiçbir zaman sınıf sönümlenmesi gibi bir ideallerinin olmadığını ifade edebiliriz.

Liberal ekonominin temellerini atan Adam Smith (1723-1790), "Milletlerin Zenginliği" ve Ricardo "Siyasal İktisadın İlkeleri" adlı eserlerinde, klasik iktisadın kurucuları olarak, tekelci olmayan serbest pazarın herkesin yararına olabileceğini düşünüyorlardı (Adam Smith'in kitabının adının ironik birde yönü bulunmakta. Adı üstünde milletlerin zenginliği derken, kısa yoldan nasıl köşe dönülür, onu anlatmak istiyor. Adalet-hukuk-demokrasi onun için ikincil planda. Eşitlikten ise hiç bahsetmiyor).

Kant ve Hegel'in idealist felsefesinden etkilenerek "pozitif özgürlük" anlayışını temel alan bir yaklaşımla, devletin rolünü artıran ve ona aktif görevler tanıyan bir liberal anlayış gelişti. Bu düşünceye göre; özgürlük, yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bir kavramdır. Bireyin toplum içinde üretilen değerlerden pay alabilmesini gerektirir. Bu bakımdan devletin görevi, bu anlamda özgür bir toplumun varlığını desteklemektir² (Ulus Baker ise devletin iyiliği temsil ettiğini ancak iyilik yapmadığını belirtir). Aydınlanmacı rasyonalist düşünürlerinesin kaynaklarını Antik Çağ düşüncesinden aldığı açıkça görülmekteydi. Batı kültür haznesi, Antik Çağ'ın hareket noktaları olan akıl ve insan doğası üzerinde yoğunlaşır. Batı düşünürleri aklın sınırlarını kurcalayarak felsefelerini oluşturmuşlardır. Locke'un vazgeçilmez saydığı üç temel hak ise "hayat, özgürlük ve mülkiyet"tir (Ben bu noktada Proudhon'un dediği gibi, "Mülkiyet hırsızlıktır." sloganını kullanmakta beis görmüyorum.). Bu haklar, bireylere devlet karşısında özerk bir alan işlevi görüyordu. Liberalizmin saydığımız değerler dizisi aynı zamanda günümüzde doğal hukuk doktrininde insan hakları anlayışının en büyük dayanağı olmuştur. Bu doğal hukuk doktrinine göre, bireyler kendi amaçlarını

² George Sabine, *Yakın Çağ Siyasal Düşünceler Tarihi II*, Çev. Alp Öktem, Sevinç Matbaası, Ankara,1969, s. 106

gerçekleştirmek için sınırsız bir ticaret yapma hakkına sahip olabiliyor. Bu bakımdan devletin görevi ise liberal değerlere göre özgür bir toplumun varlığını desteklemektir.³ “Gerçekten de sınırsız ticaretin olduğu yerde sosyal adalet sağlanabilecek mi?” ya da “Bu proseste tekelleşmeler nasıl önlenecek?” gibi sorulara serbest piyasacı liberaller, günümüzde de cevap verebilmiş değil. Aslında şunu ifade etmekte fayda var: Liberal düşüncenin felsefe sözlüğünde ezilen-ezen, ezilen proleter uluslar-ezen metropol uluslar ya da emek-sermaye gibi kavramlar yoktur. Onların savunduğu tek diskur ise “insanlar, ancak ticaretle zenginleşebilir ve mutlu olabilir” ama bahsettikleri sermayenin temerküzleşmesi hakkında düşünceleri sığ ve bayat kalmaktadır. Klasik liberal sistemin kronik krizlere maruz kalmasıyla 1930’lardan itibaren iktisatçı düşünürler, özellikle Keynesyenci düşünürler, daha müdahaleci ekonomi modeline geçti. Bu dönemde Sovyetler Birliği tarzı planlı devletçilik popülerleşti. Bu anlayış ise klasik liberal ekonominin anlayışına tersti. Çünkü onlara göre, devlet veya başka bir otoritenin ekonomiye dışarıdan müdahale etmemesi gerekirdi. Daha sonradan çıkan neo-liberallerin, klasik liberalizmi yeniden organize etmek isterken diskurlarından birisi de zenginliğin yeniden dağılımıydı. Yapabildiler mi? Hayır. Hatta başaramamakla birlikte adaletsizlik yanıığının üstüne bir kamyon benzin boşalttılar. Yeni zenginler türettiler; ama kaynakların üleştirilmesine gelince cimri davrandılar. Hayek ne diyordu, “Zengin veya fakir ‘herkes’ gelirini beceri ve şans karışımı bir oyunun sonucuna borçludur.”⁴ Peki, bu sözü söyleyen kişiye şunu sormak lazım: Hayat, Afrika’da doğan Fatma ile Norveç’teki Knut’a aynı fırsatı mı vermiştir? Hayek’e göre, bu bir piyasa ahlakıdır. Oysa bir şeyin ahlaki olabilmesi için fırsatların da eşit olması gerekir. Hayek gibilerin mantığına göre

³ Age, s. 108-109

⁴ Frederich A. Hayek, *Liberal Bir Sosyal Düzenin İlkeleri*, Yeni Forum, Nisan 1991, s. 33

dünyada açlıktan ölen insanlar, serbest piyasa ekonomisinde becerilerini ve aklını iyi kullanamayanlardı. Dolayısıyla, ölmeyi hak ediyorlar gibi bir sonuç çıkıyor. Bana kalırsa sorulması gereken sorular şunlar: *Bu insanlar neden aç? Liberalizm insanlara ne veriyor? Neden birileri Monte Carlo'da bir sabah kahvaltısında binlerce dolar harcarken diğer insanlar yiyecek ekme bulamıyor? Neden az gelişmiş ülkeler dış yardıma muhtaç? Açlıktan ölen insanlar gerçekten aptal oldukları için mi geri kaldılar?*

1913'te, Londra'da toplanan Uluslararası Tarih Kongresi'nde, Belçikalı tarihçi Henri Pirenne'nin bir bildirisini yayınlanır. Tarihçilerden büyük takdir toplayan çalışmada, kapitalizmin toplumsal tarihinin dönemleri incelenmektedir. Pirenne, sermayenin oluşum tarzını incelemeyi değil de bu sermayeyi elinde tutanın kökenini ve ona özgü doğayı incelemiştir. Belçikalı tarihçi, Orta Çağ kapitalizminin tamamının cahil olmadığını, bu dönemde kapitalizmi tanıdıklarını, hatta Hristiyan cemaatlerin kendilerini kapitalizme karşı koruyabilmek için her türlü tedbiri almış olduklarını söylemiştir. Bunlardan bazıları İtalya kökenli Venedik, Cenova, Floransa, Piza'dır. Bu kentleri "ticaretin çocukları" olarak nitelendirmektedir ve ilk kapitalistler 11. ve 12. yüzyıllarda bu tüccarlar olmuştur, demektedir. Bir diğer belgesini ise Flaman kaynaklarına dayanır. Ayrıcalıklı soyluların kapsadığı toprak sahiplerinin kiracılarından sağladığı gelirler, onlara büyük bir güç sağlamaktaydı. Rahat yaşamları ticarete engel teşkil ediyordu ve gelirlerini ticarete yönlendiremedikleri için etkin bir ekonomik güç olamıyorlardı. Henri Pirenne'ye göre bu dönemde ticareti, köyünden-kasabasından ayrılarak risk alan ve deniz ticaretinde etkin olmaya çalışan küçük-burjuva yürütmeye çalışıyordu. Kapitalist sığata sahip olacak bu kişiler, küçük ve orta düzeyde rezil biçimde çalışarak hükmedenler sınıfına malik oldular. Servetlerini gayrimenkule yatıran bu kesimler, öncesinde aristokratların kapı komşusu haline, daha sonra ise kentlerin yöneticileri pozisyonuna geldiler. Küçük-burjuvazi bir süre son-

ra ise finans-kapitale evrimleştirdi ve bu dönemde hiçbir baskıcı düzenle mücadele etmek zorunda kalmadı. Antika Tefeci-bezirgân sınıfı, ucuza alıp pahalıya satma konusunda uzmanlaşmıştı ve bu ethos da marifet gerektiren bir işti.

Tefeci-bezirgânların finans-kapitale dönüşmesi, büyük ölçüde tasarruf, üretim ve pazar yaratma üzerine kuruluydu. Kazanmaya dayalı olan modern kapitalizmin gerçek zihniyetini iyice tanımlamak herhalde doğru olacaktır.⁵ 11. ve 12. yüzyılların serbestliğinin ardından kentsel ekonominin düzene bağlanması ve bunun ardından gemicilik sektörünün gelişmesiyle Yenidünya'nın zenginliği Avrupa ülkelerine aktarıldı. Rönesans'ın bireyci felsefesi ile Merkantalizmin katı kuralları birleşince, insanlık dışı bir sistem ortaya çıktı. Her kapitalist sınıf başlangıçta açıkça, ilerlemeci ve yenilikçi bir zihin halinin etkisi altındadır ama faaliyetinin düzenli hale gelmesi ölçüsünde muhafazakârlaşmaktadır. Medeniyetin ve kapitalizmin yaygınlaşması, ilkel-sosyalist insanlık düzeninin de sonunu getirmiştir. Pirenne'nin formülü yine de her dönemde blok halinde olan burjuva sınıfına tarihsel süreç içinde her ülkede tek ve tutarlı bir kapitalist sınıfa ilişkin eski kavrayışı korumaktadır. Pirenne'nin sunumundan çıkan şekliyle gerçek, her zaman ve her yerde çok farklı edalardaki burjuva sınıflarının çakıştıklarıdır. Bunların yol alışları, duyguları, hatta ekonomik konumları çok farklı olmuştur. Bunun böyle olmasının nedeni, eski zenginlerin yeni zenginlerle, gelenekçilerin onların mirasçılarıyla aralarında çoğu zaman çatışmanın olmasıdır.

⁵ Bkz. Lucien Febure, Uygurluk, Kapitalizm ve Kapitalistler, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Yayınları, Ankara, 1995.

